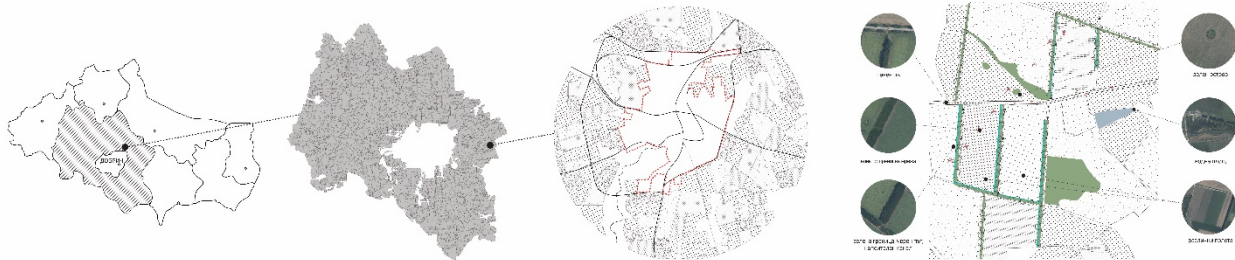

РАЗШИРЕНО ПРЕДСТАВЯНЕ КОНЦЕПЦИЯ

МЕЖДУНАРОДЕН КОНКУРС ЗА ЦЕНТРАЛНАТА ГРАДСКА ЧАСТ НА ГРАД ДОБРИЧ

„Отвън Добрич не се различава много от който и да било по-голям провинциален град. Наблизо и на юг е пространният и равенхълм Яланджи баир. По него слиза шосето от Варна и оттук се открива пълната панорама на града. Всички здания са нови. Високо над покривите се изправят няколко бели минарета и към тежките форми на новата архитектура се прибавят екзотичните линии на Ориента. Градини и зеленина на овошки почти няма и нищо не смекчава ярките бои на зданията. И ако има нещо оригинално в изгледа на този град, то е странната илюзия на мираж, която неизбежно иде през летните дни: облян от слънце, разноцветният град е открит и уединено блещи сред безкрайната пустиня на полето.

Но тая външна тишина може само да измами. Вътре градът поразява изведнъж с голямото движение и шумния си живот: непрекъснато гърмят каруци из улиците, редят се една след друга работилници, в които кърваво грее жеравата на огнищата и звънтят ударите на чука. Трите четвърти от града са магазини, всевъзможни работилници и големи складове със земеделски машини. През всички часове на деня около тях, като мрави, се трупат, разминават се и бързат тълпи от хора. Навсякъде кипи трескав и шумен живот. Чувствува се ясно, че тука е могъщият двигател на голям и сложен механизъм, че този град е сърцето, което импулсира живота на цяла Добруджа. И наистина, още преди железопътната линия да го свърже с морето, наричаха го Суха скеля. И в значението му на централен нерв е всичката тайна на богатството и бързия му напредък.“

Йордан Йовков, „Събрани съчинения в шест тома“

“В миналото архитектурата беше основно фокусирана върху създаването на общност и полагането на максимални усилия да символизира общността.”

Рем Коолхаас, “Моите размисли върху умния град”

Стъпвайки на заданието за проектиране от организаторите на конкурса и върху допълнителен анализ на градската среда от страна на екипа ни, проектът е опит да се създадат централни градски пространства, които успоредно с удовлетворяването на функционалните изисквания на заданието, успяват **да разкажат и история – тази, на обитаването** на града и на подкрепата на развитието на градската и над-градска общности.

СЪЩЕСТВУВАЩО ПОЛОЖЕНИЕ И КОНЦЕПЦИЯ

Съществуващо положение - негативно / обективно / позитивно

Още от средата на XIX век Добрич започва да се променя значително и търпи стихийни промени от благоустрояване. Изгражда се първата българска църква в региона- Свети Георги, а към нея е открито българско килийно училище. В последствие се създава градски парк, телеграфна връзка с град Варна, както и пощенска станция.

В годините след Освобождението и през Румънския период (1919г-1940) градът запазва функцията си на административно и културно средище в региона, а централните му части се сдобиват със сгради с разнообразни архитектурни типологии- смесица от западната архитектура и от архитектурата на Ориента.

Първият съвременен градоустройствен план на гр. Добрич (1944г) е дело на арх. Димо Сербезов. Той е провокиран от активната урбанизация, характерна за следвоенния период.

През 60те години на миналия век, развитието на градоустройството в България претърпява бурен подем, свързан и с бързото преустройство на градските центрове. Неколкократното нарастване на населението както по естествен, така и по механичен път в окръжните градове става предпоставка за проблеми, свързани с жилищния въпрос, транспорта и цялата система за обществено обслужване.

Улична мрежа от 1968 г.: Преди големите градоустройствени промени от 70-те и 80-те години на XXв. Добрич (тогава Толбухин), има търговско-занаятчийски облик. Улиците му са малки и криволичещи. Съществуващата градска среда е с нискоетажна традиционна архитектура.

Главните улици, минаващи през центъра са основните артерии по които се движи автобусния и автомобилния трафик.

Улична мрежа от 1988 г.: Центърът е изцяло освободен от автомобилен трафик, главните улици са изправени и разширени, а търговските обекти и сградния фонд по тях са обновени.

От една страна радикалните градоустройствени промени създават конфликти в градската тъкан и заличават голяма част от архитектурното наследство, но от друга страна оставят обширна пешеходна зона и разнообразие от обществени сгради.

През 1970 г. е одобрен застроителният план, който цели да насочи развитието на града в посока на изискванията на съвременната социалистическа урбанистика: улиците се изправят и разширят, а мащаба на средата и застрояването драстично се сменя. За да се освободи терен за новото строителство обаче, са разрушени почти всички емблематични сгради от първата половина на XXв. Коренно се променя и облика на пл. Шадравана (сега пл. Свобода), който следва да бъде много по-просторен.

Наследството, което оставят, са **впечатляваща по размерите си система от площи и пешеходни улици**. Те са от една страна отдалечени от мащаба на човешкото тяло и трудни за овладяване, подходящи само за формално организирани събития от типа на манифестации и митинги, **формално уеднаквени и не-общуващи с входовете и фасадите на сградите**, които ги дефинират и често блокирани от елементи на стихийното благоустройство като клоцовете. От друга страна обаче те са обширни, освободени от автомобилно присъствие и проблеми с достъпността и **съдържащи огромен потенциал** да свържат и смислово, освен физически, многообразието от различни по мащаб и вид обществени и търговски сгради, намиращи се в центъра на града.

Концепция – поетично / прагматично

За да бъде удовлетворено изведеното в анкетата желание на гражданите на Добрич да се сдобият с емблематичен, добре устроен и привлекателен площаден площад, за да се възстанови връзката

между “обществено” и “пространство”, проектът отчита и прилага повторно тази част от действащите понастоящем в пространството **принципи, които са базирани на комуникацията**, а отхвърля тези, които фрагментират и затрудняват. Новите намеси в пространството стъпват на анализи на **принципите на хармоничното обитаване на обществените пространства** в устойчивия съвременен град, който е същевременно исторически обусловен и с поглед, отправен към бъдещето на планетата.

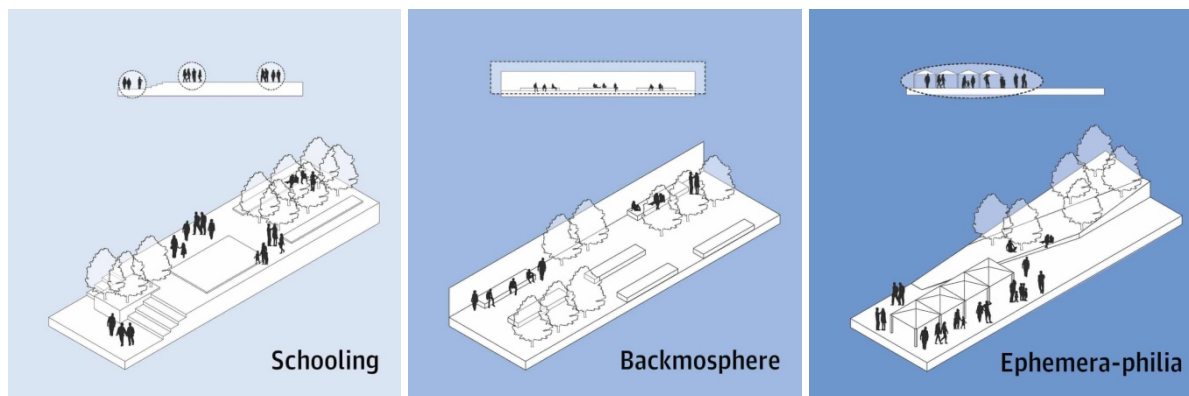
ЧОВЕКО-ОБЕМ НА ПЛОЩАДНИТЕ ПРОСТРАНСТВА

Центърът на Добрич предлага множество от площадни пространства, вътрешни дворове на сгради и различни “джобове” по периферията на пешеходните улици.

Ако измерим тези публични пространства, но не в квадратни метри, а в мерна единица, базирана на размерите на човешкото тяло (точки, на разстояние 2м един от друг), можем да получим по-ясна представа за разнообразието в площта и обема на пешеходната среда в Добрич.

В унисон с мотивацията на авторите на заданието, съдържаща се в поетичното подзаглавие на конкурса - „За мравките и хората“ – потенциалът на тези мащабни пешеходни градски пространства се съдържа във възможността те да бъдат преосмислени по посока поощряване на оживлението и отчитане на различните модели обитаване на съвременните градски пространства.

В актуален поглед към **интуитивното поведение на хората в обществените пространства**, вдъхновен от основополагащия труд на Уилям Х Уайт от 1980 г. „Социалният живот на малките градски пространства“, Ню Йоркските изследователи SWA Group, автори на „Пътеводител за градските площади“ (публикуван 2019 г.) идентифицират поредица от модели на поведение, голяма част от които намират отражение в настоящия проект.

„Пътеводител за градските площади“, SWA Group, 2019 г. - илюстрации на модели на обитаване на градските пространства - от ляво надясно: неравномерно разпределение на посетителите на ‘ята’ или ‘пасажи’; положително отношение на посетителите към пространствени конфигурации, които им предлагат защитен гръб; възможността на едно обществено пространство да поема временни събития / кампании увеличава популярността му, особено сред живущите в близост.

Допълнително вдъхновение по темите на **обитаването на градовете от съвременния човек**, който е едновременно технологичен, но и исторически обусловен, екипът ни търси и в теоретичните разработки на основаната през 1966 г. в Италия авангардна архитектурна група “Аркизуум”. Застъпник за тезата, че трябва да бъдат изградени нови взаимоотношения между човека и застроената среда, „Аркизуум“ създава радикални архитектурни концепции, като Wind City (1969) и No-Stop City (1970) в опит да демонстрира, наред с други неща, че ако рационализмът в градските пространства е доведен до крайност, той става нелогичен и следователно нерационален.

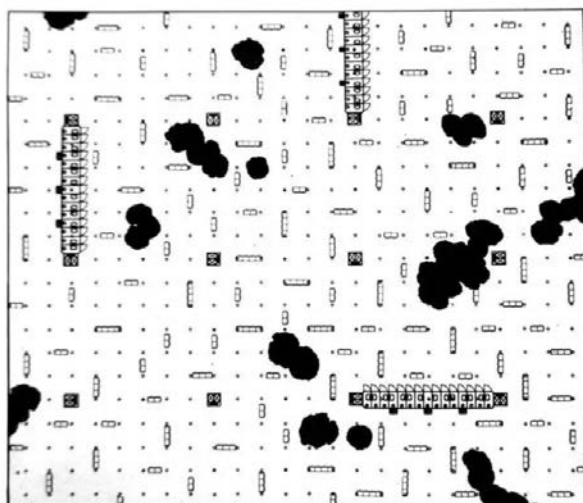
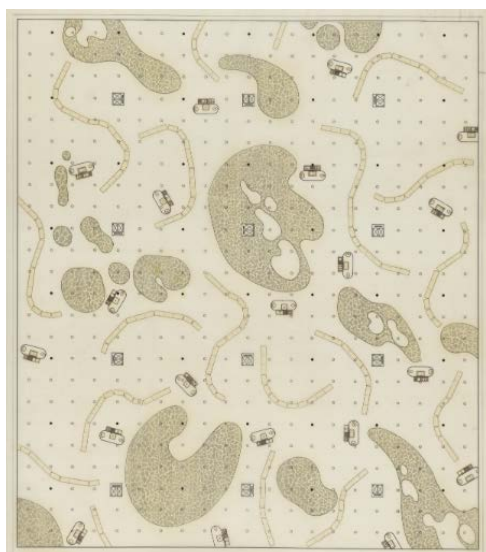

Figure 1: Image of BRANZI's No Stop City representing the chairs that people can sit on.

No-Stop City се основава на идеята, че напредналата технология може да премахне необходимостта от централизиран модерен град. Този план илюстрира фрагмент от метрополис, който може да се разширява безкрайно чрез добавяне на **хомогенни елементи, адаптирани към различни приложения**. Жилищни единици и **повторяеми органични форми със свободна конфигурация**, представляващи паркове, са поставени случайно върху мрежова структура, което позволява голяма степен на свобода в рамките на регулирана система. Силно иронично, но проектирано с ангажирана политическа изобретателност, предложението поставя под въпрос нормативния характер на съществуващия град и защитава нови концепции за живота, изразени в революционна градска форма.

Концепция – поетично / прагматично

Историческите наслагвания на XX век са формирали почти изцяло облика на центъра на град Добрич.

Сърцето на централната зона, съставена от пл. „Свобода“, пл. „Възраждане“ и заключеното между тях преходно пространство, представлява изначално сложна и многопластова градска тъкан. Възможността да бъде овладяна преминава през внимателен анализ, направен на първо място от гледната точка на човека-ползвател - човешкия поглед, мащаб, динамика и потребности. В рамките на площта от 16 000 кв.м. има зони с парков характер, важни комуникационни артерии, реперни точки, които дават възможност голям брой хора да се съберат на едно място, площади, търговски обекти, детски атракционни, места за активна и пасивна рекреация. Също толкова разнородна е територията и като микроклимат. В остри контрасти влизат силно засенчени и изложени на постоянно ослънчаване зони. Всяко подпространство има нужда от конкретен подход, отговор на неговата динамика и проблематика. Символичен отговор на тези проблеми намерихме в ландшафта на местността, формиран основно от обработваемите земи, характерни със своята строга геометрична логика, богатство и рисунък.

Проектът търси реалистична проява на поетичния прочит на територията, която адекватно да се вмести в бюджетните изисквания. Така предложените намеси рядко са базирани на големи архитектурни жестове, а по-скоро на внимателно вглеждане в отделните зони и подобряването на градското обитаване във всяка от тях. Заимстващо структурни и визуални похвати от територията на Добруджанското плато, предложението ни натоварва с нов смисъл **взаимоотношенията между център и периферия** на площадните и улични пешеходни пространства, за да разреши скрития им потенциал.

Центърът запазва добрата свързаност, която обширните пешеходни зони на централната градска част осигуряват понастоящем, като по аналогия с организацията на извънградските територии подчертава възможността за транзитно придвижване както на пешеходци, така и на велосипеди, в средната най-отворена част на основните площади и улици. Предвижда се премахване на ненужните физически препятствия като клокове около съществуващите дървета и функционално ненужни терасирания и бордюри, като на тяхно място, според възможностите, произтичащи от начина на посаждане на дървесната растителност, която проектът запазва изцяло, предвижда изравняване на

настилките, плавни хълмовидни преходи в тях или нови места за сядане под сянката на дърветата.

Периферията влиза в нов смислов режим, в който търси да отчете и утвърди уникалната идентичност на сградите, формиращи живота на централната градска територия, чрез оформяне на своеобразен двор пред всяка от тях, или пред смислово обединените групи от сгради, като всеки от новосъздадените дворове притежава собствена визуална идентичност откъм настилки и градско обзавеждане, но и осезаемо принадлежи към голямата обща градска тъкан. Така формираните дворове осъществяват органично прехода от човешкия към големия градски мащаб и едновременно с това представляват поетично изражение на извечната свързаност на хората по нашите земи със земя и двор, със стабилност и уют. Предвидените на този етап в проекта шест вида настилки, кодиращи идентичността на центъра и периферията, предполагат както взаимозаменяемост, така и възможност за рециклиране на строителни материали и в този смисъл оказват както екологичен, така и икономически ефект върху решението.

И централните, и периферните пространства се насищат стратегически и с **микrokлиматични акценти** – вода, зони с нова площна растителност, прегради от висока дървесна растителност, и с обтекаеми мултифункционални павилиони, които едновременно приютяват търсената от заданието нова културна и търговска трансформируема функция, служат като ориентационен градски дизайн, и като едромасщабни осветителни тела в нощната сценография на града. Общи за всички пространства елементи се явяват и предложените в проекта нови форми на улично осветление и градско обзавеждане като места за сядане, места за игра и др., всяка от които по аналогия с елементите в живата природа, претърпява еволюция при навлизането си в различните под-пространства. Важен аспект на проектните намеси е и тяхната **цветност**, потърсена като начин на оживяване на прилежащите неутрални фасади в светъл камък и мазилки на принципа на хроматична хармония чрез контраст.

НАСТИЛКИТЕ

Редуването на различни настилки в новоформираните дворове в периферията на преформулираните обществени пространства е решение на проблеми в няколко различни направления. В проекта си комбинираме водопроникливи и непромокаеми настилки (запазваме съществуващата бетонна основа). По този начин постигаме търсения баланс на водите, като една част се поглъща по естествен начин от терена, а друга успяваме да съберем, отведем и преизползваме за нуждите на площада. Разнообразното третиране и обособяване на под-зони е силен жест в посока приближаване към човешкия мащаб. Големите еднообразно решени открити пространства в градовете създават усещане за липса на принадлежност и създава сурова, празна и незавършена атмосфера там, противоречаща на естествената човешка необходимост от колорит, обживяване и динамика. С други думи мащабът на зоната изисква паралелно поместване на широка гама от активности, които ние условно разграничаваме със смяна на материалността.

Важен елемент, който поддържа баланса в проекта, е подборът на настилки и тяхната възможност не само да се съчетават, но и да се смесват и да преливат една в друга. Затревените площи са организирани по периферията на всяко от обособените открити градски пространства, а в точките, където срещат комуникационни артерии, еволюират в паркови настилки от стабилизирана почва (поцолан) или са отделени с плочко-пътека от бетонни плочи. Продължението на парковите настилки от стабилизирана почва към централните зони с по-площаден характер е изведено като последните се комбинират с ансамбли от бетонни плочи, интегрирани в тях. Те на свой ред плавно правят връзката със зоните с шлайфан бетон и паваж. Асфалтът е финиш с важна роля, който маркира входовете на централната зона, приобщавайки ги с външната за територията градска среда и улиците с автомобилно движение. Това дава възможност на следващ етап плавно да продължи развитието на концепцията и отвъд границите на „Зона Б“.

ЦЕНТРАЛНАТА ОС

Уникална даденост на централната част на всяко едно от откритите пространства, изведена, както от изначално заложеното в тях през втортата половина на ХХ в. разбиране за важност на центъра, така и от философията на настоящия проект за преосмисляне на отношенията между център и периферията, е непрекъснатата пешеходна ос в цялото направление на бул. „25-ти Септември“. Важен аспект на предложението ни е желанието тази ос да се подчертае и допълни, в зони, в които е частично нарушена. По цялото продължение на булеварда, както и през централната зона обособяваме категорична „бяла“ ивица в настилката с ширина 3 м. Около нея се организират останалите намеси в периферните пространства - „дворове“ към сградите, но тя остава непроменена и непрекъсната в пълната си цялост. Функционално тя представлява артерия за бързо преминаване през центъра, индикира различно темпо и динамика от тези на периферията на обществените

пространства. Символично гледаме на нея като на „екопътека“, транзитното преминаване по която позволява на наблюдателя да обхваща с поглед и да съзерцава всичко от разкриващия се наоколо комплексен пейзаж, но отклоняването от която дава възможност да се преживее уникалността на всяка отделна зона.

ВОДНИ ПЛОЩИ И СЪОРЪЖЕНИЯ

Аналогичен на този при настилките е подходът ни и към интегрираните водни площи в зоната. Те са свързани помежду си, преливат една в друга и се променят спрямо зоната, в която попадат или направлението, по което вървят. В зоните, паралелни на централната ос, водните площи се разширяват и се превръщат в интерактивни канали за рекреация и детски игри. В тях са поместени различни съоръжения за деца, а за възрастните са организирани седания. Перпендикулярното пресичане на ходовите линии става с тънки водни артерии, които са пропорционирани така, че да не пречат на пешеходното и велосипедно придвижване. Те водят до микроцентрове с малка водна площ в кръгло корито. Началото и края на водната площ са две водещи композиционни и акцентни намеси, разположени на двата площада – „Свобода“ и „Възраждане“. Както много от другите намеси в проекта, водните площи имат принос и за подобряване на микроклимата в централните градски пространства.

Под настилките на площада предвиждаме мрежа от дренажни и отводнителни инсталационни трасета, които водят към обща централен резервоар за събиране на дъждовни и теренни води, давайки възможност за преизползване за напояване и водни атракциони, което отново е в общия етос на проекта всички решения да имат и икономическо и екологично измерение.

ПЛ. СВОБОДА И ПЛ. ВЪЗРАЖДАНЕ

На площад „Свобода“ запазваме позицията на паметника на „Св. св. Кирил и Методий“, като създаваме нов постамент в унисон с цялостната намеса. Фронтът на постамента представлява водна каскада, който от една страна въвежда тематично водните площи в другите зони, същевременно малка част от водата се разлива по бетонната основа на площада създавайки тънко водно огледало, върху което богато озеленения гръб на паметника рефлектира и съответно допълнително го акцентира. В широката част на площад „Възраждане“ предвиждаме широкообхватен сух фонтан, който в подходящ сезонен сценарий на активна работа би бил привлекателна зона за детски игри и занимания, но същевременно в моментите, когато е изключен, позволява ползването на площада в стандартен вид, подходящ за срещи и събирания на голям брой хора. В ос на фонтана разполагаме отворена градска сцена (подиум), а стъпалата на близката сграда са преустроени като трибуни.

ТЪРГОВСКИ ПЛОЩИ

В намесата си се стремим не да ограничаваме микро бизнеса на локално ниво, а точно обратното – да припознаем и окуражим потенциала му като активен участник във формирането на градската среда, който дори и към момента допринася за оживлението в пешеходните зони. За свободностоящите търговски обекти предлагаме нов вид киоски и структури, носители на съвременна архитектурна визия, които с обтекаемата си геометрия позволяват лесно преминаване и не възпрепятстват достъпа до вече установените търговски площи в сградите по периферията. В проекта си предлагаме места за временни коледни или фермерски базари, както и свободни площи за други временни атракциони и рекреационни дейности. Цветовата и материална гама на модулите са извлечени от средата и интерпретирани по нов начин. Делничният контекст на градския пейзаж се намира в особен вид еkleктична хармония, единствено постижима чрез постепенна еволюция и наслагване, поради което и материалите на новите търговски обекти са леки и модерни, търсено нетрадиционни за средата, но в хармония с нея. Допълнителен аспект на търговските киоски и участието им в нощния светлинен пейзаж на проектите открити пространства.

ВЕЛОМРЕЖА

Предвид мащаба на проектната зона и предходното ѝ предназначение за манифестации и паради считаме, че в ежедневен план в часовете с по-слаби човекопотоци не би било проблем велосипедистите да се движат свободно из зоната. Въпреки това е важно да дадем ясна и лесно четима индикация къде велосипедистите имат предимство, за да се избегнат инциденти в пиковите часове. Настилката, маркираща велоалеята, попада в логиката на цялостното третиране на настилките в рамките на проекта, т.е. пресичайки различни зони на обособените „дворове“ в периферията на пространствата, еволюира, но остава винаги различима от прилежащите настилки и обозначена с пиктограма.

В проекта предвиждаме велосипедната артерия да продължи на север по бул. „25-ти Септември“, както и на запад по ул. „България“, която е по-широка и не толкова натоварена като ул. „Независимост“.

ЗЕЛЕНИ ПЛОЩИ

Затревените площи са организирани така, че да не запречват основната ходова линия, а в точките, където срещат комуникационни артерии, прерастват в паркови настилки или са отделени с плочко-пътека от бетонни плочи. Разполагаме тесни ивици по протежението на площадите, богато озеленени с декоративни видове. Затревяването на по-големи площи в рамките на проектното предложение не е с декоративен характер и е търсено като освободено от преместваеми обекти природно градско пространство, предназначено за уединение и рекреация.

ДЕТСКИ КЪТОВЕ И ПЛОЩАДКИ

Както и с останалите компоненти, така и тук предвиждаме множество по-малки кътове, вместо една концентрирана зона с конкретната функция. Детски зони с разнообразен характер попадат в зоната на сегашния „КООП“ пазар, пред хотел „България“, точково из зелените площи, както и край всяко от водните съоръжения.

СПОРТ

Спортът е интегриран косвено в зоната чрез структурирането на велоалеята, която е подходяща за различни мероприятия, а по-конкретно на допълнителни определени места разполагаме и възможности за тенис на маса. Извън сезон бетонните настилки са подходящи за скейтборд и други градски спортове, а с идеята за намеса върху фасадата на Централния мол, която Община Добрич да предложи като форма на възможно публично-частно партньорство, в програмата на площадните пространства би се включило и спортно катерене за деца и за възрастни.

Стъпвайки на положителната роля на живата природа в градския живот по принцип, и в контекста на Добрич - по-конкретно (градският парк „Св. Георги“ е едно от най-популярните сред гражданите обществени пространства), проектът оставя до голяма степен непрограмирана възможността за спорт, основана на сезонността и осъзнаването на различните градски ритуали, свързани с нея (прекарване спокойно време на открито през лятото, радост от пролетните и есенните цветове, пролетни и зимни празници, предполагащи обществени събирания).

ОСВЕТЛЕНИЕ

Линеен пространствен елемент маркира границите и подходите в цялата „Зона Б“, като освен символна, неговата роля е и на основен носител на новото площадно интегрирано осветление, което балансирано осветява и допълнително структурира цялата зона на проектите намеси. Предвиждаме и осветление, интегрирано в настилката на централна „бяла ивица“, както и в търговските преместваеми обекти, изградени от трансlucentен материал.

РЕФЕРЕНЦИИ

1. Rem Koolhaas, My thoughts on the smart city, 2014
2. Йордан Йовков, Събрани съчинения в шест тома
3. Йордан Йовков, Добрич, chitanka.info
4. SWA Group, Field Guide to Life in Urban Plazas: A Study in New York City, 2019
5. Допълнителна анонимна анкета в граждански форуми на Добрич, 2019
6. <http://italiandesignlab.net/archizoom-associati/>